OIKEUSMINISTERIÖ **MUISTIO**

Oikeushallinto-osasto **20.2.2017**

Heikki Liljeroos

RUOTSINKIELISTEN PALVELUIDEN TURVAAMINEN KAKSIKIELISISSÄ KÄRÄJÄOIKEUKSISSA VUONNA 2019 VOIMAAN TULEVAN KÄRÄJÄOIKEUKSIEN RAKENNEUUDISTUKSEN JÄLKEEN

1) UUDISTUKSEEN KOHDISTUVAA KRITIIKKIÄ UUDELLEEN MUODOSTETTAVIEN LÄNSI-UUDENMAAN JA ITÄ-UUDENMAAN KÄRÄJÄOIKEUKSIEN OSALTA

Hallituksen esitys ei toteutuessaan sellaisenaan vaikuta nykyisiin voimassa oleviin kielellisiä oikeuksia koskeviin säädöksiin, eikä esityksessä esitetä muutoksia voimassa oleviin säädöksiin. Lainsäädäntö on asianmukainen ja ajan tasainen.

Uudistukseen liittyvä arvostelu kohdistuu ennen kaikkea siihen, että käytännön lainkäyttötoiminnassa uudistus johtaisi siihen, että erityisesti ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluita omalla äidinkielellään heikkenevät. On myös sanottu, että kaavaillut kanslioiden lakkauttamiset olisivat ristiriidassa perustuslaissa turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumisen kanssa.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiiristä lakkaisi nykyinen Raaseporin ja Lohjan kanslia. Käräjäoikeuden väestöstä ruotsinkielisiä on 21 %. Raaseporin kansliassa toimii tällä hetkellä ruotsinkielentaitoisia käräjäsihteereitä eikä heillä olisi mahdollisuutta käydä päivittäin töissä Espoossa, jonne on Raaseporista n. 87 km, ja julkiset kulkuyhteydet ovat huonot. Erityisestä Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden henkilöstön kannanotoissa on todettu, että Raaseporissa toimiva kansliahenkilökunta ei siirtyisi Espooseen, jonne uuden Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden kanslia sijoituisi.

Nykyisen **Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden** kanslia sijaitsee Porvoossa. Käräjäoikeuden väestöstä 30 % on ruotsinkielisiä. Uudistuksen myötä käräjäoikeuden kansliat olisivat Vantaalla ja Hyvinkäällä. Porvoosta ei ole suoria julkisia yhteyksiä Tikkurilaan, jossa käräjäoikeuden kanslia sijaitsee. Porvoon ja Tikkurilan etäisyys on n. 45 km.

On myös sanottu, että kokemus on osoittanut ruotsinkielisen henkilöstön rekrytoinnin olevan hankalaa nykyiseen Espoon ja Vantaan käräjäoikeuteen. Muun muassa näillä perusteilla vastustetaan kanslioiden lakkauttamista.

2. PERUSTEITA KANSLIOIDEN LAKKAUTTAMISELLE

Henkilökohtainen asiointitarve käräjäoikeuksien kanslioissa on vähentynyt ja tulee jatkossakin vähenemään. Näin siksi, että esimerkiksi kiinteistöjen kirjaamisasioita ei enää käsitellä käräjäoikeuksissa. Käräjäoikeuksilta on poistettu erilaisia rekisteröintitehtäviä. Lainsäädännön muutokset mahdollistavat ja tulevaisuudessa mahdollistavat laajemminkin sähköisen asioinnin tuomioistuimessa niin oikeudenkäynneissä kuin kansliassakin. Vireillä on lukuisia digitalisaatiohankkeita, joista voidaan mainita mm. AIPA-hanke sekä oikeudenkäyntien keventämistä ja tehostamista koskeva oikeusministeriön työryhmä, joka ottanee kantaa myös vastaajan kuulemiseen etäyhteyden välityksellä ja muutenkin läsnäolovelvollisuuteen. Myös jo toteutettu oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevan 17 luvun uudistuksen myötä videokuulemisen käyttöalaa on laajennettu.

Hallitusohjelman mukainen rangaistusmääräysmenettelyn käyttöalan laajentaminen merkitsee eräiden rikosasioiden siirtymistä käräjäoikeuksista. On arvioitu uudistus merkitsisi noin 10.000 asian poistumaa. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2017 aikana. Vireillä on myös tieliikennelain kokonaisuudistus, jossa esitetään eräiden liikennerikosten osalta siirtymistä hallinnollisiin sanktioihin.

Summaariset velkomusasiat keskitetään oikeusministerin linjausten mukaisesti Helsingin hovioikeuspiirissä Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen. Se merkitsee, että näitä asioita käsittelevät käräjäsihteerit (n. 5 htv) eivät enää jatka Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden palveluksessa.

Summaariset asiat saapuvat käräjäoikeuksiin pääosin perimistoimistoista sähköisessä muodossa. Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuteen on saapunut vuosittain noin 11000 summaarista asiaa, joista ei juridisten henkilöiden vireille panemia summaarisia asioita oli 118 vuonna 2016. Osa näistä oli ruotsinkielisiä. Summaaristen asioiden keskittämisen seurauksena tämäntyyppiset asiakasyhteydenotot jäävät pois Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudesta.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen summaarisia asioita saapuu noin 6000 vuodessa. Näistäkin vain pieni osa on ei juridisten henkilöiden vireille panemia.

3. RUOTSINKIELISTEN PALVELUIDEN TURVAAMINEN

Henkilökohtaisen asiointitarpeen vähenemisestä huolimatta kielellisten oikeuksien toteutuminen tulee turvata. Tulevassa **Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa** tulee olemaan ns. kielituomarin virkoja ainakin viisi kappaletta. Tälläkin hetkellä Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa on 6-8 tuomaria, jotka hallitsevat ruotsinkielen. Siten ruotsinkielisen lainkäyttöhenkilökunnan määrä tulee lisääntymään.

Vastaavasti **Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden** kielituomareiden määrä tulee olemaan 3-4. Tuomareiden kielitaitovaatimuksista on säädetty tuomioistuinlaissa 673/2016.

Kummankin em. käräjäoikeuden tuomiopiirissä ja pääkaupunkiseudulla on runsaasti ruotsinkielentaitoista työvoimaa. Siten mahdollisuudet saada jatkossakin rekrytoitua

ruotsinkielisiä henkilöitä Espooseen tai Vantaalle eivät ole välttämättä niin huonot kuin on esitetty. Tuomioistuimet ovat perinteisesti olleet varsin arvostettuja työpaikkoja. Ei ole mitään syytä epäillä etteikö näin olisi jatkossakin. Houkuttelevuutta on mahdollista lisätä palkkauksellisin keinoin esim. niin sanotun kielitaitolisän kautta. Ruotsinkielisissä asioissa käräjäsihteerinkin tulee tulee olla ruotsinkielinen. Nykyisin käräjäoikeuksissa on kyetty huolehtimaan ainakin kohtuullisesti ruotsinkielisen kansliahenkilökunnan rekrytoinnista.

Kansliahenkilökunnan kielitaitovaatimuksista on säädetty valtioneuvoston asetuksessa oikeusministeriön hallinnonalan eräiltä virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta (1126/2003). Tuleviin Länsi-Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeuksiin **on mahdollista muodostaa käräjäoikeuden päätöksellä ns. kieliosastot, jonne keskitetään esimerkiksi ruotsinkielistä henkilökuntaa ja ruotsinkieliset asiat.**

Käräjäoikeuteen tulee yhteydenottoja, joissa tiedustellaan asian käsittelyn vaihetta tai kysytään tietoja tai ohjeita asian käsittelystä yleensä. Yhteydenotot voivat tulla sähköisesti, puhelimitse tai asiakkaat saattavat tulla käymään henkilökohtaisesti . **Esimerkiksi puhelimitse tapahtuvia ruotsinkielisiä yhteydenottoja voidaan ohjata ruotsinkielisille käräjäsihteereille esim. palvelunumeroiden tai internetosoitteiden kautta.**

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudelle jää **istuntopaikka Raaseporiin** ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeudelle **Porvooseen**. Toiminnallisesti on tarkoituksenmukaista sijoittaa em. paikkakunnille myös haastemies tai haastemiehiä. **On myös mahdollista, että käräjäoikeudella olisi ainakin Raaseporissa muullekin henkilöstölle jonkin verran työpisteitä**. Esimerkiksi osa käräjäsihteereistä voisi jatkossa työskennellä etänä lähellä asuinpaikkaansa. Tämä helpottaisi nykyisen henkilökunnan asemaa ja ehkä loisi edellytykset sille, että henkilöstö jatkaisi käräjäoikeuden palveluksessa.

4. RUOTSINKIELISTEN PALVELUIDEN TURVAAMINEN POHJANMAAN KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Hallituksen esityksessä ehdotetaan Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan käräjäoikeuksien yhdistämistä. Uudistus merkitsisi käräjäoikeuden muuttumista enemmistökieleltään suomenkieliseksi. Pohjanmaan käräjäoikeudessa on kahdeksan kielituomarin virkaa, joilta edellytetään täydellistä suomenkielen taitoa. Jatkossa kielituomareilta tulee edellyttää täydellistä ruotsinkielen taitoa. Käräjäoikeuden väestöstä ruotsinkielisiä tulee olemaan yli 38 % eli noin 96000 henkilöä. Kielituomareiden määrä tulee olemaan 7-8.
Käräjäoikeuden kansliahenkilökunnan osalta ruotsinkielentaitoisten rekrytoinnissa ei tulle olemaan ongelmia, ottaen huomioon Vaasan ympäristön vahvan ruotsinkielisyyden.

Käräjäoikeudelle jää kanslia Kokkolaan. Pietarsaaressa sijaitsee käräjäoikeuden istuntopaikka, joka on esitetty lakkautettavaksi ja siellä käsiteltävät asiat voidaan jatkossa käsitellä Kokkolassa, jonne etäisyys on n. 25 km. Pietarsaaren Ebba Brahe-talossa olevan istuntopaikan vuokrasopimus päättyy vuonna 2025.

Käräjäoikeuden muuttuminen enemmistökieleltään suomenkieliseksi merkitsee käytännössä sitä, että esimerkiksi käräjänotaareilta edellytetään täydellistä suomen kielen taitoa. Äidinkieleltään ruotsinkielisten pitää osoittaa kielitaitonsa kielikokeen kautta vaikka heillä saattaa olla käytännön suomenkielen taito. **Koska jatkossakin tulee turvata ruotsinkielisten lakimiesten tuomioistuinharjoittelumahdollisuudet tulisi tuomioistuinharjoittelusta annettua lakia muuttaa siten, että kaksikielisiin käräjäoikeuksiin olisi mahdollista perustaa sellaisia käräjänotaarin virkoja, joilta edellytetään tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen täydellistä osaamista**. Valtioneuvoston tai oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin tällaisten ns. kielinotaareiden lukumäärästä käräjäoikeuskohtaisesti. Tämä edistäisi mahdollisuuksia saada tuomioistuinlaitoksen palvelukseen jatkossakin ruotsinkielentaitoisia lakimiehiä.

5. YHTEISPALVELUPISTEISTÄ

Valtion yhteispalvelupisteverkosto on varsin laaja ja sitä kehitetään jatkossa. Eduskunnan käsiteltävänä on paraillaan hallituksen esitys laiksi julkisen hallinnon yhteispalvelusta annetunlain muuttamisesta (HE 188/2016 vp). Uudistuksen tavoitteena on nykyistä paremmin turvata niiden henkilöiden asiointitarpeet, joilla ei ole edellytyksiä asioida sähköisten palveluiden avulla. Tarkoituksena on tukea digitalisaatiokehitystä ja mahdollistaan asiakaspalvelujensaatavuus kustannustehokkaasti viranomaisten yhteistyönä. Tuomioistuinlaitos ei ole tällä hetkellä mukana yhteispalvelupisteverkostossa, mutta jatkossa **selvitetään mahdollisuuksia sellaisten yhteispalvelupisteiden perustamiseen, joissa olisi myös tuomioistuinten toimintaan liittyviä palveluita.** Tälläisia palveluita voisi olla muun muassa haastemiehen toimipiste, mahdollisuus olla videon välityksellä etäyhteydessä käräjäoikeuteen tai hovioikeuteen todistajana, asianomistajana ja joissakin tapauksissa mahdollisesti myös vastaajana. Tällaisia pisteitä voisi olla paikkakunnilla, joilta käräjäoikeuden kanslia lakkaa ja joista etäisyydet kansliaan jatkossa ovat pitkät tai kulkuyhteydet huonot. **Näissä pisteissä tulee olla mahdollisuus asioida omalla äidinkielellään.**